

МИЛИТАРИЗАЦИЈА АРКТИКА – БУДУЋНОСТ КОЈА ЈЕ ВЕЋ ПОЧЕЛА

Марко Филијовић
Универзитет у Београду, Факултет безбедности

У последњој деценији арктички регион заокупио је пажњу међународне политичке и академске јавности. Разлози за то, пре свега, јесу идентификована хидрокарбонска и друга богатства, која су услед отапања леденог покривача, изазваног климатским променама, напакон постала приступачна. Да би обезбедиле та богатства, али и да би одбраниле своје националне границе, тзв. арктичке државе – Канада, Руска Федерација, Сједињене Америчке Државе (САД), Норвешка и Данска – покренуле су, неке самостално а неке у кооперацији, процес милитаризације у региону. Узимајући у обзир да се међу поменутима налазе неке од најмоћнијих држава на свету, питање гомилања војних капацитета на арктичком простору артикулисало се као једно од најзначајнијих питања која се тичу регионалне и уопште међународне безбедности.

Кључне речи: *Арктик, милитаризација, арктичке земље, Руска Федерација.*

Увод

Пад Берлинског зида наговестио је крај Хладног рата и долазак „новог врлог света“ темељеног на сарадњи и кооперацији, уместо блоковској конфронтацији. Наступио је „крај историје сукобљавања“, којег је у кораку пратила пролиферација демократије и либерализација тржишта, апсолутно западног типа. Та новонастала парадигма, праћена општом међународном еуфоријом, наметнула је очекивања да ће оружани сукоби, поготово ширих размера, бити ствар прошлости, те да ће се зоне конфликта претворити у зоне просперитета и благостања. Међутим, на изненађење многих, енергетска глад, подстакнута постхладноратовским економским и посебно индустријским замахом, не само да је најавила нове напетости у оним добро познатим зонама нестабилности, већ је учинила да звук „звекцања оружјем“ сада допре и из оних региона који су, осим што су деценијама били политички ирелевантни, такође били и неприступачни. Захваљујући климатским променама дошло је до глобалног загревања, те консеквентно до отапања ледених маса на половима планете, што је омогућило истраживање до сада непроходног северног пространства. Сазнање да се на простору Арктика крију највеће светске неоткривене резерве нафте и гаса (око 30%),¹ али и позамашне количине злата, бакра, никла и дијаманата, привукло је пажњу како арктичких обалских држава, тако и

¹ B. Beary, "Race for the Arctic", *CQ Global Researcher*, Vol. 2, No. 8, 2008.

шире међународне заједнице, чинећи да се постојећи и дуже време занемаривани међународни спорови у том делу света артикулишу као најважнији на листама националних приоритета арктичких земаља. То потврђује и чињеница да су САД, Канада, Русија, Норвешка и Данска увелико отпочеле са процесом милитаризације у региону, а наслови „Арктичка трка“, „Поларна игра“ или „Надолазећи арктички рат“ и сл. само указују на то какав се амбијент по овом питању ствара у оквиру међународне заједнице.

Да ли је „Хладни рат на Арктику“ већ отпочео, како је то већ најавио познати канадски аналитичар Роџер Хауард (*Roger Howard*),² или је реч о размештању војних снага ради легитимне одбране граница арктичких држава, остаје отворено питање. Са друге стране, не може се не приметити позитивна корелација између пораста интересовања шире међународне заједнице за арктичка богатства и гомилања војних арсенала арктичких обалских држава у том региону. Такође, не може се превидети ни чињеница да су неке од арктичких држава и најмоћније земље на свету, затим да су већина њих чланице Северноатлантске алијансе (НАТО), као и да се у оквиру војних капацитета неких од њих налази стратешко нуклеарно оружје. За Руску Федерацију, која није чланица НАТО-а, ово представља питање од суштинског значаја, посебно ако се у обзир узме то да је управо она „положила право“ на скоро половину арктичког простора. У складу са тим, овај рад биће фокусиран на позицију Русије у региону.

Експонирање војне димензије „Поларне игре“

Од када је 80-их година прошлог века тадашњи председник СССР-а Горбачов затражио од међународне заједнице да се арктички регион прогласи „зоном мира“, до данашњих дана, ситуација се услед убрзаног отапања ледених наслага, па тиме и констатовања потенцијалних енергетских богатстава у региону, значајно променила. У складу са предстојећом енергетском кризом (*Biroll, 2009*),³ *Foreign*

² R. Howard, „Cold War in the Arctic – As the ice retreats, the territorial claims of the Arctic Five are hotting up“, *Sunday Times (on-line)*, Sep. 4, 2009, преузето са: http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/guest_contributors/article6820907.ece 10. 02. 2011.

³ Др Фатих Бирил је главни економиста Међународне агенције за енергију (која прати снабдевање нафтом 28 најразвијенијих земаља света), а Нуријел Рубини је амерички економиста који је 2006. године прорекао (сада већ протеклу) глобалну финансијску кризу. Бирил (2009) тврди да „свету већ прети катастрофална несташница нафте, са несалегдивим последицама по текући поредак“ и да је „...глобални енергетски систем на прекретници. Водећа светска налазишта нафте све су поснија. Производња црног злата рапидно опада, док нове инвестиције у петробизнису кочи глобална рецесија. Западни увозници стратешке сировине морају убудуће рачунати са осетним растом тржишне моћи водећих петроизвозника из Персијског залива, као и других места“. Туробна процена др Бирила утемељена је на првој свеобухватној анализи петропотенцијала 800 водећих налазишта нафте у свету, која иначе чине три четвртине глобалних резерви. Професор економије на универзитету Стерн (Stern University) у Њујорку Нуријел Рубини (2009) очекује да ускоро дође до нових скокова цена нафте, али и других индустријских сировина (гвожђа, бакра, алуминијума...), услед очекивања првих постојаних показатеља опоравка америчке и кинеске привреде. „Водећи глобални извори нафте достићи ће врхунац производње за 10 година, а не за 20 година, како се доскора веровало“, истиче се у истраживању IEA (International Energy Agency) из Париза. Аналитичари закључују „...да подмири потребе растућег броја становништва и глобалне привреде, свет до 2030. године треба да пронађе шест нових петрорезервоара потенцијала Саудијске Арабије, која сада извози око 11 милиона барела дневно, махом у САД и Кину“. (Према: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Svetu-preti-katastrofalna-nestashica-nafte-vec-dogodine.sr.html> преузето 05. 08. 2009)

Policy најбоље показује заокрет у арктичком региону када објављује да је „Арктик сада највреднија спорна територија на свету“.⁴ Ово даље разрађује Расел (*Russell*, 2009) и истиче да „...остварење суверенитета и коначно, контроле над ресурсима, представља најзначајнији динамизам у обликовању арктичке будућности“.⁵ Све ово прате и изјаве званичника арктичких држава. Иако су изјаве осцилирале од „благих“, које позивају на међународно право, сарадњу и заједнички развој региона, па све до оних које „звуче агресивно“, подстакнутих летовима руских бомбардера уз саму границу ваздушног простора Канаде и постављањем руске заставице на дно Арктичког океана, милитаризација региона је више него видљива (*Huebert*, 2008). Да би објаснио разлоге милитаризације Арктика, Бери (*Beary*, 2008) наводи неке од изјава појединих званичника. На пример, канадски министар природних ресурса Гери Лун (*Gary Lunn*) изјављује: „Потреба да потврдимо наш суверенитет и да предузмемо акције ради заштите нашег територијалног интегритета на Арктику никада није била важнија“. Даље, дански амбасадор Петерсен (*Petersen*) изјављује: „Ми већ поседујемо много геолошких података. Ми верујемо да је руски захтев за Ломоносовљевим грбеном неоснован“. Изјаве руских званичника су директније када је у питању процес милитаризације. Руски генерал Владимир Шаманов изјављује: „...планирамо да повећамо број ратних бродова у региону. Такође планирамо да повећамо оперативни радијус подморница које су у саставу Северне флоте“. Бери наводи да је Шаманов овим изјавама додао и тврдњу да „руске снаге имају капацитет да одбране захтев (*capability to defend its claim*) за половину Арктичког океана“.⁶

Према међународном праву све арктичке обалске државе имају рок од 10 година (од тренутка званичног подношења захтева комисији УН) да докажу да је захтевана област природан продужетак њиховог континенталног шелфа. Научна истраживања која се интензивно спроводе на Арктику управо томе служе. Међутим, многи сматрају да ће се паралелно спровођени процес милитаризације не само наставити, већ и убрзати до истека рока предвиђеног за потврђивање поменутих захтева, било из разлога што енергенти представљају тренутно најважнији стратешки ресурс који треба обезбедити или због бојазни да аргументи науке неће успети да подрже територијалне захтеве, те да би се „на време знало“ ко господари арктичким пространством. Креирање актуелног политичког амбијента на Арктику тумачи се на најразличитије начине, што питање одбране државних граница ставља у први план деловања арктичких држава. Управо због оваквог развоја ситуације све укључене државе донеле су своје тзв. „арктичке стратегије“.⁷

Свака од држава, поред секуритизације енергетских изворишта, узела је у обзир и новоотворене поморске руте, као и обезбеђивање постојећих граница и оних које тек треба утврдити. Стратегија одбране руског дела Арктика, тзв. „Северна стратегија“, укључила је све изазове, ризике и претње који се јављају у региону. Иако су стратегије других држава укључиле исто, оно што разликује стратегију Русије од стратегија осталих

⁴ “The List: The World’s Most Valuable Disputed Turf”, *Foreign Policy on-line*, August 2007, ca: [www.foreignpolicy.com/ story/cms.php?story id=3918](http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3918) преузето 04. 08. 2009.

⁵ A. L. Russell, “Carpe DIEM, Seizing Strategic Opportunity in the Arctic”, *JFQ*, issue 51, 2008, p. 96.

⁶ B. Beary, “Race for the Arctic”, *CQ Global Researcher*, Vol. 2, No. 8, 2008, p. 234.

⁷ Стратегијска документа свих арктичких земаља могу се пронаћи на интернет адреси: <http://geopolitics.north.org>.

арктичких земаља јесте то што Русија тренутно „захтева виши геополитички профил“ (reclaim a higher geopolitical profile), заснован на огромном енергетском богатству, које укључује највеће светске резерве гаса (Wood, 2009). У једном извештају норвешке консултантске куће ECON (2007) објашњено је да постоје три приоритета руског енергетског сектора, који у великој мери утичу на стратегију те државе по питању Арктика. То су:

- борба да се поново успостави национална контрола над енергетским сектором након дивље приватизације 90-их година;
- остваривање већег утицаја на тржиштима на којима се продају руски енергенти и
- изазов спречавања настанка било каквог гапа у снабдевању гасом, који може настати до 2010. године како због растуће домаће потражње, тако и због неинвестирања у развој.⁸

Како је поменуто у извештају ECON-а, ови приоритети ће још неко време представљати константу за руску владајућу структуру, али њихове манифестације у спољној политици могу имати различите правце, који ће зависити од много фактора: укупног развоја у руској политичкој и економској мисли, затим политичке сентименталности популације, избијања постсовјетских глобализованих политичких елита, нивоа цена сирових материјала које Русија извози и сл.⁹ Како год да се ситуација буде развијала, тренутно стање указује на значај секуритизације енергената у арктичком региону, како од стране Русије, тако и од свих осталих арктичких држава, најпре Канаде. То потврђује и недавна изјава канадског министра одбране Питера Мекеја (*Peter MacKay*), који наводи: „Глобални економски суноврат неће спречити канадске снаге да потроше 60 милијарди US\$ на нову опрему... где ће пројекат *JUSTAS (Joint Unmanned Surveillance Target Acquisition System)* који ће се у великој мери користити на Арктику и који сâм кошта 750 милиона US\$ дати канадској војсци способност коју само шачица других држава поседује“.¹⁰ Колико значајну улогу има милитаризација за потврђивање канадског суверенитета на Арктику говори и податак да, иако канадски федерални дефицит 2009. године расте на 50 милијарди америчких долара (са 38 милијарди америчких долара од 2008. године), дугорочна стратегија одбране Канаде добија додатних 19 милијарди америчких долара у свој буџет, који ће расти годишње до 30 милијарди америчких долара до 2027. године. „То значи да ће се до тог времена трошити близу 490 милијарди US\$ на одбрану“, објашњава Мекеј.¹¹ У том контексту помиње се убрзана изградња још једне војне базе у заливу Резолут (*Resolute Bay*, источно од Северозападног пролаза) и наставак војне операције NANOOK 2008,¹² као и довр-

⁸ ECON, “Arctic Shipping 2030: From Russia with Oil, Stormy Passage, or Arctic Great Game?”, *ECON Report 2007–070*, 2007, p. 15, ca: www.econ.no од 05. 08. 2009.

⁹ Исто, с. 15.

¹⁰ Према: Canwest News Service, December 11, 2008, ca: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=13836> преузето 7. 8. 2009.

¹¹ Canwest News Service, May 27, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va &aid=13836>, преузето 7. 8. 2009.

¹² Nanook или Nanuq је реч која води порекло из инуитске домородачке митологије, а означава медведа или господара медведа, који је одређивао да ли су се ловци придржавали правила лова и колико ће њихов лов бити успешан (Преузето са: <http://en.wikipedia.org/wiki/Nanook> 2. 11. 2009). Војна операција Nanook спроводи се од 2007. године и представља заједничку војну вежбу канадских поморских снага и Канадске обалске страже, а у вези са потврђивањем суверенитета и спречавања катастрофа на тзв. Високом северу (Преузето са: http://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Nanook_%282009%29 02. 11. 2009).

шавање пројекта *Polar Epsilon*, који треба да обезбеди даноноћно осматрање канадског ваздушног и свемирског простора.¹³ До које мере ће ићи канадска милитаризација региона објашњава Роцоф (*Rozzof*, 2009). Он поставља питање: „... ако не постоји опасност од потенцијалних оружаних сукоба у арктичком региону, зашто Канада, која се граничи само са једном земљом, САД, са којом је партнер у тзв. NORAD-у (*North American Aerospace Defense Command*) и НАТО-у (*North Atlantic Treaty Organization*), троши скоро пола трилијарде долара на наоружање у наредних 18 година, и зашто поред заједничког наступа, делује и самостално по питању милитаризације региона?“. Роцоф примећује да је евентуални сукоб са САД практично немогућ, али објашњава да читав развој ситуације на Арктику има потенцијал да доведе до оружаног сукоба са Русијом у неком наредном периоду.¹⁴ Као објашњење за то он наводи да „поред креирања актуелне климе на Арктику, он (Арктик) уједно представља и уочљиву рањиву тачку (*notable vulnerable point*), како за Канаду, тако и за САД још од времена Хладног рата“. По Роцофу, у време Хладног рата Арктик је био најлогичнија рута за евентуални напад на северноамерички континент и закључује да иако савремена војна технологија интерконтиненталних балистичких ракета умањује значај поменутог региона, ипак не треба изузети могућност да управо овај простор буде лансирно подручје за руске нуклеарне подморнице.¹⁵ Оправданост Роцофовог запажања потврђује и понашање САД по истом питању. Наиме, пре самог краја свог мандата председник Џорџ Буш (*George W. Bush*) издао је тзв. Директиву 66. за арктички регион (*National Security Presidential Directive 66. on Arctic Region Policy*). У директиви се наводи да „су САД арктичка нација са варијабилним интересима у тој области“ и да „САД имају фундаменталне националне интересе у арктичком региону и спремне су да, самостално или у сарадњи са другим нацијама, обезбеде те интересе. Ови интереси укључују таква питања као што су: постављање ракетних система и система за рано упозоравање, распоређивање поморских и ваздушних система за подршку, маритимно присуство и обављање маритимних безбедносних операција, и обезбеђивање слободе навигације и прелетања“.¹⁶ Директива 66. омогућава Аљасци да стационира стратешке војне снаге на свом простору, што подразумева пре свега бомбардере опремљене нуклеарним бојевим главама, као и ратне бродове и нуклеарне подморнице. Такође, на основу истог документа Аљаска може да затражи и постављање компоненти одбрамбених ракетних система широм свог простора.¹⁷

¹³ У априлу 2009. године Канада је такође покренула прву од три велике војне вежбе (конкретан термин који је употребљен је “sovereignty operations”), под називом Nunaliut 2009 (*Daily Gleaner /New Brunswick/*, April 22, 2009, према: R. Rozoff, “Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East-West Conflict Over The Arctic”, *Global Research*, June 3, 2009, са: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009).

¹⁴ R. Rozoff, “Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East-West Conflict Over The Arctic”, *Global Research*, June 3, 2009, са: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009.

¹⁵ Исто.

¹⁶ *National Security Presidential Directive 66 on Arctic Region Policy*, са: <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-66.htm> преузето 7. 8. 2009.

¹⁷ Роцоф посебно истиче овај пасус Директиве 66. јер, како наводи, „ово је сегмент једног ширег војног плана САД и њених савезника“. Роцоф објашњава да „у одређеном контексту ово може бити сматрано делом плана САД да се конструише тзв. интернационални систем пресретања који је повезан сателитима, да би се парализовао војни потенцијал непријатеља уколико се одлучи на напад“. Аутор наводи да сегменти таквог система већ постоје у Пољској, Чешкој, Великој Британији и Норвешкој – са западне стране Русије, а

Иако се чини да САД „касне“ за осталим државама у милитаризацији Арктика и праћењу развоја арктичког процеса уопште (*Russell, 2008*), кроз сарадњу са Канадом, затим сарадњом у виду војних вежби са другим државама (Великом Британијом и сл.) и деловањем кроз НАТО, оне су „ипак веома укључене у процес“ (*Rozzof, 2009*). Сарадња са Канадом подразумева пре свега NORAD, који је установљен још 1958. године. NORAD има мандат за вршење мониторинга над ваздушним и свемирским простором (*airspace and aerospace*) изнад Северне Америке, укључујући и Арктик, као и да упозори, али и одговори на претеће активности. Како наводе поједини аутори (*Wood, 2009*), да би одговориле на изазове Русије око могуће монополизације арктичких ресурса, САД морају да учврсте колаборацију, али и да потврде јурисдикцију не само када су у питању канадске арктичке територије, већ и данске (Гренланд).¹⁸ Вуд (*Wood, 2009*) констатује да на Гренланду већ постоји војна база (*Air Force base*) која је опремљена системом за рано упозоравање и да она представља значајан допринос стратешком партнерству САД, Канаде и Данске.¹⁹ Поред тога, САД су укључиле Велику Британију, Шведску и Финску у тзв. „арктичку трку“. Са Британијом су 2007. године спровеле заједничку војну вежбу испод арктичког леда (*under the polar cap*) под називом *Operation Ice Exercise 2007*. Слична вежба под називом *Ice Exercise 2009* одржана је две године касније. Процесу милитаризације региона прикључиле су се и Финска и Шведска, две балтичке државе које се сада „рапидно увлаче у пуну НАТО интеграцију“ (*Rozzof, 2009; Chossudovsky, 2009*), што је изазвало негативне реакције Русије. Протести Русије посебно су били велики када је одржана „највећа северна војна вежба Шведске од краја Другог светског рата“.²⁰ Русија је такође имала примедбе и на раније изведену војну вежбу Норвешке. Након куповине 48 „Lockheed F-35“ борбених авиона, норвешке снаге извеле су војну вежбу у којој је учествовало 7.000 војника из 13 земаља против замишљеног непријатеља – државе назване *Northland* – која је окупирала њихова нафтна налазишта.²¹ Након тога НАТО се званично укључио у „арктичку трку“, што потврђује изјава коју је (сада већ бивши генерални секретар НАТО-а) Јап де Хоп Схефер (*Jaap de Hoop Scheffer*) дао после семинара на Исланду под називом „Семинар о безбедносним перспективама на високом северу“ (*Seminar on Security Prospects in the High North*): „Високи север (или Далеки север) ће захтевати још више пажње Алијансе у надолазећим годинама“. Надаље, „како се поларна капа смањује, могућности за експлоатацију северних минерала и енергетских депозита се повећавају... На нашем самиту у Букурешту сложили смо се око водећих

да се планира имплементација аналогне структуре на Аљасци, Јапану и Аустралији – са источне стране Русије (Према: R. Rozzof, "Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East-West Conflict Over The Arctic", *Global Research*, June 3, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009).

¹⁸ R. Wood, *Militarisation of the Arctic – Study Guide*, Edinburgh University Model United Nations, 2009, ca: <http://mun.eusa.ed.ac.uk/resolutions/ArcticMilitarisation-RES.pdf> преузето 7. 8. 2009. Поједини аутори (Chossudovsky, 2009) објашњавају да функционисање NORAD-а представља угрожавање канадског суверенитета.

¹⁹ Веома опширан и детаљан приказ процеса милитаризације Гренланда (Данске) може се пронаћи на интернет адреси: <http://barentsobserver.com>.

²⁰ Вежба је укључила 12.000 трупа, 50 авиона и неколико ратних бродова (Према: *Canadian Press*, July 26, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009).

²¹ R. Rozzof, Arctic: Canada Leads NATO Confrontation With Russia, *Global Research*, August 5, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009.

принципа улоге НАТО-а у енергетској безбедности... НАТО у том смислу представља форум у оквиру којег четири арктичке државе (Канада, Норвешка, САД, Данска) могу да се информишу, дискутују и деле све бриге које имају... Јасно, Високи север је регион од стратешког значаја за Алијансу²². Ове изјаве потврђује каснија интензивирани сарадња Канаде и Данске. Сprovedена је „заједничка ваздухопловна вежба ради ојачавања позиције ових држава по питању захтева за Ломоносовљевим гребеном“²³. Међутим, како НАТО потврђује присуство на Арктику и Канада интензивира процес милитаризације и сарадње са другим чланицама НАТО-а, постоје аутори (*Dukevic*, 2009; *Chossudovsky*, 2009. и други) који евентуални развој ситуације карактеришу као неповољан за Канаду. Наиме, иако чланице НАТО-а поседују значајну инфраструктуру која им обезбеђује да врше мониторинг и евентуално делују уколико се јави потреба за тим, „где Норвешка чини веома значајног актера“, Роцоф упозорава да би Канада могла бити искоришћена од НАТО-а као „шок бригада за било коју провокацију и/или отворену конфронтацију са Русијом“²⁴. Русија је свакако свесна ове чињенице, што потврђује одобравање тзв. Националне безбедносне стратегије до 2020. године (*National Security Strategy until 2020*) од председника Медведева, у којој се наводи да „главна претња по руску националну безбедност јесте политика коју заговарају поједине водеће државе (certain leading states) која је усмерена на остваривање војне супериорности над Русијом, на првом месту по питању стратешких нуклеарних снага“²⁵. Како објашњава Катарцина Циск (*Katarzina Zysk*, 2008), НАТО и САД нису престајале да буду највећа претња за Русију, а реакције Русије на развој ситуације на Високом северу само потврђују такво становиште.²⁶

Војно позиционирање Русије на Арктику – стварни или набеђени фаворит „Арктичке трке“

Стратегија националне одбране Русије заснована је на неколико постулата који, иако нису конкретизовани у официјалним безбедносним документима, у великој мери утичу на руски политички, војни и академски естаблишмент. Ти постулати односе се пре свега на перцепцију НАТО-а и САД као највећих претњи по руску националну безбедност.²⁷ Као

²² *NATO International*, January 29, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca> преузето 8. 8. 2009.

²³ Canwest News Service, April 5, 2009, ca: <http://www.canada.com> од 4. 8. 2009.

²⁴ R., Rozoff, "Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East-West Conflict Over The Arctic", *Global Research*, June 3, 2009, sa: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009.

²⁵ Itar-Tas, May 13, 2009, према: R. Rozoff, "Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East-West Conflict Over The Arctic", *Global Research*, June 3, 2009, ca: <http://www.globalresearch.ca> преузето 7. 8. 2009.

²⁶ B. K. Zysk, "Russian Military Power and the Arctic", *The EU-Russia Centre Review, Issue 8, Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, p. 80.

²⁷ L. T. Caldwell, "Russian Concepts of National Security", *Russian Foreign Policy in the 21st Century & The Shadow of the Past*, Columbia University Press, 2007; D. Trenin, "Russia's Threat Perception and Strategic Posture", *Russian Security Strategy under Vladimir Putin: Russian and American Perspectives*, The Strategic Studies Institute of the US Army War College, December 05, 2007, p. 38–39.; J. Котенок, „Войнную реформу ширяет коррупция“, ca: www.utro.ru, од 20. 8. 2007.

разлози за то напомињу се: повећана војнотехнолошка супремација САД и НАТО, стварање нових оружаних система, амерички планови за постављање антибалистичких ракетних система (AMD) у Централној Европи, планови НАТО-а о даљем „проширењу на исток“ и политичка улога западних земаља у постсовјетском простору.²⁸

Поред ових разлога, процес милитаризације арктичког региона од чланица НАТО-а, предвођених САД, само је додатно утицао на усвајање стратегије националне одбране Русије по питању Високог севера – „*Фундменти руске државне политике на Арктику до 2020. године и на даље (Основам государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу)*“ (Zysk, 2008). Бенет (Bennett, 2009) објашњава да, иако се у првом делу документа највећи значај придаје очувању арктичког екосистема и „третирању региона као зоне мира, сарадње и просперитета, документ ипак наглашава развој милитаризације, пре него социо-економски развој“.²⁹ Разлог за то јесте, пре свега, потреба за обезбеђивањем стратешких изворишта сировина. Наиме, Русија је у документу потврдила да ће арктички регион постати „најважнија стратешка база ресурса до 2020. године“.³⁰ Како наводи Бенет (2009), „арктички регион ће са својих 20–25% светских хидрокарбонских депозита свакако представљати огромну предност (*huge boon*) за руску економију“.³¹ То је потврдио и председник *Shtokman Development AG* Јури Комаров (*Юрий Комаров*) у интервјуу за француски лист *Le Figaro*, када је објаснио да будућност Русије лежи у тзв. (северном) ванобалском развоју.³²

Управо из ових разлога, објашњава Бенет (2009), Русија „свакако појачава своју обалску стражу и надграђује опрему и инфраструктуру“.³³ Поред тога, Циск наводи

²⁸ В. К. Zysk, „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU-Russia Centre Review, Issue 8, Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, p. 81.

²⁹ М. Bennet, *Russia plans military and economic development in Arctic*, 2009, са: <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/03/31/russian-development-plans-in-arctic/> преузето 11. 8. 2009.

³⁰ *Пресс – релиз по Основам государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу*, са: <http://www.scrf.gov.ru/news/421.html> преузето 11. 8. 2009.

³¹ М. Bennet, *Russia plans military and economic development in Arctic*, 2009, са: <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/03/31/russian-development-plans-in-arctic/> преузето 11. 8. 2009. Повратна вредност нафте и гаса у 2007. години износила је 64% укупне извозне вредности Руске Федерације (Према: *Energy Information Administration*, са: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Russia/Background.html> преузето 11. 8. 2009).

³² Pored razvoja energetskog sektora на Арктику, поминје се и развој транспортног сектора, где се као значајно истиче скраћење поморских рута између Европе и Азије за 4.000 миља. (Погледати: *ECON*, „Arctic Shipping 2030: From Russia with Oil, Stormy Passage, or Arctic Great Game?“, *ECON Report 2007–070*, 2007, као и М. Bennet, *Russia plans military and economic development in Arctic*, 2009).

³³ Бенет објашњава да постоји извесно неразумевање када је у питању национална одбрана Русије у арктичком региону. Са једне стране у документу, након првих неколико параграфа које осликава мултилатерални, кооперативни тон, недвосмислено стоји „нема планова за милитаризацију Арктика“. До неспоразума је дошло када су западни медијски аултети пренели вест о плановима Русије да створи војну снагу која „ће бити способна да гарантује војну безбедност под различитим војним и политичким условима/околностима“. Потом су руски медији пренели изјаву адмирала Попова, који објашњава улогу тзв. Арктичких групних снага – што је име за нову војну јединицу: „Не ради се о стварању нових ударних снага. Војна компонента биће оптимизирана за реализацију нових задатака. Главни фокус биће на задацима које извршавају граничне јединице, а када су у питању борба против тероризма, шверц и илегална миграција, и заштита морских биолошких ресурса“. (Према: М. Bennet, *Russia plans military and economic development in Arctic*, 2009, са: <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/03/31/russian-development-plans-in-arctic/> преузето 11. 8. 2009).

још неке разлоге за појачану војну активност Русије у арктичком региону, а који се налазе у документу из 2004. године, који је издала Радна група државног савета за безбедносна питања на северу (*Russian State Council's working group on national security interests in the North*). Како објашњава Циск, у извештају је истакнута посебна брига у вези са САД и НАТО, тј. њиховим присуством у региону, за које се сумња да имају скривене намере које су антируског карактера.³⁴ Дакле, иако се многи аутори слажу око тога да је процес милитаризације Арктика инициран пре свега секуритизацијом енергетских изворишта (*Russell, 2008; Rozzof, 2009; Huebert, 2009*), постоје и они (*Zysk, 2008*) који разлоге за то виде најпре у обезбеђивању граница на овом „стратешки релевантном простору“. Циск објашњава да су воде Арктика одувек биле и још увек јесу најважнија милитарна зона за руску националну безбедност. Неколико услова, као што су приступ Атлантском океану и Арктику, чине је једном од најважнијих подручја погодних за поморске операције. Наиме, то се пре свега везује за погодност позиционирања нуклеарних снага у региону од стране арктичких држава, чиме се ствара изазов за руске снаге обране. У односу на то, као одговор, руско нуклеарно присуство у региону остаје не само одлучујући елемент руске безбедносне политике и војне стратегије, већ и служи као симбол и гаранција статуса Русије као силе.³⁵ Дакле, разлози милитаризације руског Арктика су варијабилни, али суштина развоја стратегије националне одбране Русије је детерминисана географским одредницама и актуелним, пре свега хидрокарбонским богатствима депонованим у региону.

Доминантна карактеристика руског приступа међународним односима може се окарактерисати као „руска варијација класичног реалистичког размишљања“ (*Zysk, 2008*). У том смислу Русија посебно истиче тврдњу о повећаном политичком и војном притиску САД и НАТО на Високом северу.³⁶ Представници руске Северне флоте, војни експерти, Државни савет и други релевантни актери тврде да САД и њихови партнери намеравају да подрију руску позицију и умање руско присуство на Арктику, тако што врше активну пенетрацију у регион.³⁷ Тако Радна група руског државног савета истиче да је западно војно присуство незаобилазан фактор у планирању војних задатака на Високом северу.³⁸

³⁴ „Вопросу обеспечения национальной безопасности в районах Севера“, према: В. К. Зыск, „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU-Russia Centre Review, Issue 8., Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, с. 81.

³⁵ Одржавању и развијању нуклеарних капацитета је тако дат највећи приоритет у модернизацији одбране Русије. (Опширније о модернизацији и милитарним реформама у Русији погледати у: С. Vendi Pallin, *Russian Military Reform. A Failed Exercise in Defence Decision Making*, Routledge, 2009; I. Isakova, *Russian Defence Reform: Current Trends*, The Strategic Studies Institute of the US Army War College, 2006; Z. Barany, *Democratic Breakdown and the Decline of the Russian Military*, Princeton University Press, New Jersey, 2007).

³⁶ В. К. Зыск, „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU-Russia Centre Review, Issue 8., Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, р. 81.

³⁷ Погледати у: Е. Симонова, „Благие намерения норвегтсев“, *На страже Заполярна*, 2004; В. Гундаров, „Время и флот. Российские позиции в Арктике“, *Морской сборник*, 2002; Г. Д. Олейник, *Присутствие Российской Федерации на архипелаге Шпитсберген: политико-правовые, экономические и гуманитарные аспекты*, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, Moskva, 2007, са: www.severcom.ru преузето 12. 8. 2009.

³⁸ „Вопросу обеспечения национальной безопасности в районах Севера, у: В. К. Зыск, *Russian Military Power and the Arctic, The EU-Russia Centre Review, Issue 8., Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, р. 82.

У том контексту посебно се истиче значај Свалбардског архипелага (на територији Норвешке), који је описан као војностратешки релевантан за Русију. Према Геннадију Олеинику (*Геннадий Олейник*), председнику комитета Федералног савета за питања севера, континуирано руско присуство на Спитсбергену (највећем острву архипелага) јесте неопходно за обезбеђивање државних економских и војних интереса у тзв. „делу света који највише обећава“.³⁹ У складу са мишљењем руских званичника о норвешкој политици по питању Свалбарда, која је окарактерисана као „нефер“ и „сумњива са становишта права“ и која је у том смислу усмерена на „изгубавање Русије из архипелага и повезаних вода“,⁴⁰ заменик председника Комитета за спољне послове Думе Квитсински (*Квитсинский*) наглашава да не треба заборавити да је Норвешка чланица НАТО-а и да ово стратешко војно питање помно посматра руска амбасада у Ослу.⁴¹ Олеиник истиче специфичан значај Свалбарда када објашњава да „иза норвешког менаџмента на Свалбарду и реторике о очувању околне, у ствари стоји скривени дугорочни план НАТО-а да се експлоатише архипелаг и контролише Арктик“. Руски званичници су више пута нагласили да постоји „двострука сврха“ инсталација на Свалбарду, углавном система за осматрање, које САД и НАТО могу употребити у војне сврхе“.⁴² Према Николају Спаскију (*Николай Спасский*), бившем заменику секретара руског Савета безбедности, умањење руског присуства на Свалбарду генерално ће ослабити руску позицију на Арктику. У том смислу дугорочни циљ је јачање руског присуства у архипелагу, развијањем кохерентније политике и диверзификовањем активности.⁴³ Још један важан елемент појачава значај Свалбарда у укупним норвешко-руским односима, а то је Баренцово море, тј. могућност да руске оружане снаге (Северна флота) могу бити употребљене за одбрану руских економских интереса у региону (Zysk, 2008; 2009).

Најупечатљивији за Русију, када је у питању милитаризација региона, јесте утицај геополитике на стратегију националне одбране Русије, а који се огледа управо у образложеној војностратешкој димензији. Наиме, руска ремилитаризација и интензивирање војних активности на Високом северу у корелативној су вези са појачаном регионалном и интернационалном пажњом о постојећим и прогнозираним (пројектованим) хидрокарбонским депозитима у арктичком региону (Zysk, 2008). Већ данас, напомиње Циск, можемо дочити међузависност развоја руског енергетског сектора (тачније руске нафтне и гасне индустрије) и развоја руске војне моћи на Висо-

³⁹ Г. Д. Олеиник, *Присутствие Российской Федерации на архипелаге Шпитсберген: политико-правове, економические и гуманитарное аспекту*, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, Moskva, 2007, са: www.severcom.ru преузето 12. 8. 2009.

⁴⁰ Н. Сорокина, „Мир и Россия. Москва не ослабит позиции на Шпитсбергене“, *Российская газета*, 2006.

⁴¹ „Норвежтсу назували мениа жестким послом“, интервју са Ю. А. Квитсинский, *Советская Россия*, Април 29, 2004, према: В. К. Zysk, „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU-Russia Centre Review, Issue 8., Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, с. 82.

⁴² Погледати у: Г. Д. Олеиник, *Присутствие Российской Федерации на архипелаге Шпитсберген: политико-правове, економические и гуманитарное аспекту*, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, Moskva, 2007, са: www.severcom.ru преузето 12. 8. 2009; А. Смолковский, „Военно-стратегическая обстановка в Арктике. Источники угроз интересам России в Арктике и основные направления приложения усидлии в этом регионе для ВМФ и других видов ВС РФ“, *Морской сборник*, по. 11, 12. Nov., Дес. 2006; А. Проников, „Петроспектива. Северное соседи“, *На страже Родину*, 2005.

⁴³ Н. Сорокина, „Мир и Россия. Москва не ослабит позиции на Шпитсбергене“, *Российская газета*, 2006.

ком северу.⁴⁴ У будућности ће „секуритизација петролејске инфраструктуре“ представљати важан задатак за руске оружане снаге и друге безбедносне структуре, попут Федералног сервиса безбедности (ФСБ) и Унутрашњих снага (ИФ).⁴⁵ У том смислу, министар Министарства за природне ресурсе, Јури Трутнев (*Юрий Трутнев*) изјавио је, у октобру 2005, да „када Русија једном почне са проширењем петролејских активности на континентални шелф, држава мора да обезбеди сва потребна средства да исте активности заштити“.⁴⁶

Иако поднети захтеви за екстензију чекају на одобрење (или одбацивање) од надлежне комисије Уједињених нација (УН), већ су изнети супротстављени ставови око најспорнијег простора у региону – Ломоносовљевог гребена. Управо око питања чији наставак континенталног шелфа он представља (па самим тим и ко има право да врши његову експлоатацију) настаје ситуација која, било да је схваћена као процес милитаризације или легитимно право одбране националних граница, упућује на суштину арктичког спора, чије ће решење довести до коначног административног одређења граница свих арктичких држава и одредити ток (интензитет и карактер) војних активности на поменутом простору.

Иако Русија константно упозорава на опасност од ремилитаризације, како опште, тако и у арктичком региону, њено понашање по том питању образложено је легитимним правом државе да одбрани сопствене границе и да појачано руско војно присуство на Арктику подразумева националну одбрану стратешких ресурса, како је председник Медведев констатовао, тзв. „националног наслеђа“ (*national heritage*). Пенкова (2009) објашњава да од времена Хладног рата до данас безбедносни и геополитички значај овог региона никада није био заборављен, али су последице климатских промена покренуле рedefинисање стратешких приоритета и потврдиле статус Арктика у спољној политици Русије, те је геополитичко размишљање практично постало нужност за Русију, па тако и остале арктичке државе.⁴⁷

Са друге стране, како је у савременом свету и даље најразорније оружје нуклеарно, оно, осим што представља симбол моћи и војног престижа, представља и опредељујући фактор националне одбране, посебно када се као изазивачи јављају НАТО и САД. У том смислу, најбољи репрезент улоге геополитике у креирању стратегије националне одбране јесте управо развој и размештање стратешких нуклеарних снага. Наиме, билатерални споразум о смањењу нуклеарног арсенала између САД и Русије и распад Совјетског Савеза значајно су утицали на трансформацију нуклеарних капацитета Русије. Ова дешавања учинила су да Русија свој тзв. „безбедносни *backbone*“⁴⁸ базира првенствено на поморским (*sea-based*) нуклеарним снагама (у односу на хладноратовски фокус, који је подразумевао копнене интерконтиненталне балистичке ракете).⁴⁹ Поред тога, „задатак

⁴⁴ В. К. Zysk, „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU-Russia Centre Review, Issue 8., Russian Foreign Policy*, Oct. 2008, p. 83.

⁴⁵ Опширније у: К. Ven Bruusgaard, „Protecting the Energy Weapon – New Tasks for the Russian Armed Forces?“, *FFI-report*, Kjeller, 2007.

⁴⁶ А. Корнушева, „Михаил Фрадков заглианул в схлиозу“, *Коммерсант*, 2005.

⁴⁷ Т. Penkova, „Russia in the Arctic race“, *ISPI Policy Brief*, n – 124, Mar. 2009, p. 3.

⁴⁸ *Backbone*, енг. – стуб, кичма, ослонац.

⁴⁹ Т. Penkova, „Russia in the Arctic race“, *ISPI Policy Brief*, n – 124, Mar. 2009, p. 4.

креирања руских нуклераних подморница 'нерањивим' (*invulnerable*) доживео је кулминацију у тзв. 'Стратешком Северном Бастиону' (*Strategic Northern Bastion*). Деведесетих година владало је уверење да значајан пад у руској одбрамбеној способности и мањак финансијских средстава за потребе одбране налаже да Русија све нуклеарне капацитете концентрише у својој Северној флоти.⁵⁰ Сви ови аспекти касније су имплементирани у различите националне доктрине. До конкретизације тог опредељења дошло је 2008. Године, када је на заседању Савета безбедности Руске Федерације председник Медведев прихватио *Фундаменте руске државне политике на Арктику до 2020. године и надаље*. Документ потврђује да Арктик поседује стратешки значај и да треба да постане главна база стратешких ресурса у 21. веку, па га у односу на то треба и обезбедити. У наведеном документу истакнуто је више националних приоритета: утврђивање екстерних граница руског континенталног шелфа, развијање адекватног облика транспортне инфраструктуре на Арктику (укључујући и ваздушни транспорт) када је у питању Северна рута као стратешка национална рута, развијање регионалних природних ресурса (никл, кобалт и платина), развијање информационог и телекомуникационог окружења и подржавање локалних облика управљања. У овом контексту наглашен је и значај улоге приватног сектора. У односу на елементе војне доктрине и на основу националних приоритета констатованих у наведеним документима, Пенкова закључује: „Несумњиво, арктичка политика (*Arctic policy*) је последица растућег геополитичког такмичења на Арктику између Русије и осталих обалских држава“.⁵¹ Још један документ који потврђује ставове Пенкове донет је 2008. године – *Национална безбедносна стратегија до 2020. године*. Тај документ дефинише улогу Русије у свету, потенцијалне изазове и претње који су очекивани у наредних 11 година, као и методе одбране. Аутори документа сматрају да ће се ривалитет око приступа и контроле над ресурсима заоштрити у дугорочном плану, а да ће бити концентрисан у арктичком региону, Баренцовом мору, Каспијском мору, Централној Азији и Блиском Истоку.⁵² Како наводи Пенкова, најважније је приметити да Стратегија одобрава употребу војне силе кад год се сматра потребним да се одбрани право приступа и контроле над хидрокарбонским богатствима.⁵³ Поред ова два документа, 2009. године највљено је и усвајање тзв. „*Маритимне стратегије*“. Очекује се да овај документ „стави нагласак“ на развој арктичких територија и „дозволи“ Москви да утврди лидерску позицију у региону.⁵⁴ Међу циљевима у документу истиче се и тежња за успостављањем заједничког логистичког система између Министарства транспорта и руске морнарице. Документ такође наглашава потребу за побољшаним системом контроле ваздушног, морског и подморског простора, као и потребу за серијском производњом модерних „арктичких пловилаца“.⁵⁵

⁵⁰ Y. Golotyuk, "Safeguarding the Arctic", *Russia in Global Affairs*, Aug. 9, 2008.

⁵¹ T. Penkova, "Russia in the Arctic race", *ISPI Policy Brief*, n – 124, Mar. 2009, p. 3–4.

⁵² Исто, с. 4.

⁵³ Исто, с. 4–5.

⁵⁴ Исто, с. 5.

⁵⁵ Исто, с. 5.

Остаје питање да ли ће све то помоћи Русији да оснажи своју позицију на Арктику и потврди се као „најважнија“ арктичка држава. Све веће интересовање НАТО-а за арктички простор, али и питање секуритизације енергената од стране ове организације, сугерише да руску страну очекују бројни изазови. У вези са тим неопходно је поменути да америчка администрација, најпре путем НАТО-а, жели да утиче на прилике у арктичком региону. Чувени амерички сенатор Ричард Лугар (Richard Lugar), осим што константно веома отворено захтева повећање утицаја НАТО-а у том региону, такође је и главни заговорник редефинисања члана 5. Оснивачког уговора Алијансе, тако да се њиме регулише да се енергетска питања третирају као искључиво безбедносна.⁵⁶ Поред тога, поједини амерички стратези уочавају да се „простор за маневар“ практично тек ствара. Наиме, професор Института за стратешке студије *US Army War College*-а у Пенсилванији Стефан Бланк (*Stephen Blank*) примећује да, иако се сарадња Русије и Кине интензивира и постаје позитивнија у многим секторима, пре свега економском, до супротстављања руских и кинеских интереса ипак може доћи, управо у региону Арктика. Аутор објашњава да Кинези све више пажње посвећују поменутом простору и да понашање Русије по питању Арктика за многе у Кини представља „изазов интернационалном поретку и међународном праву“.⁵⁷ Са друге стране, аутор додаје да изјаве руских војних званичника указују на то да Русија не жели интерфиринг било које неарктичке државе. Позивајући се на изјаве главнокомандујућег Руске морнарице адмирала Владимира Висотског (Владимир Высоцкий), Бланк објашњава да је Русија највише забринута повећањем броја активних учесника „арктичке трке“. Адмирал Висотски је и сâм то веома експлицитно навео: „На Арктику још увек не постоје дугорочне стратешке везе, отворена непријатељства или отворена партнерства. Међутим, ја верујем да ће најпроблематичнији односи бити са оним државама које нису традиционалне чланице Арктичког савета“.⁵⁸

Иако војни аспект неарктичких држава у арктичком региону за сад није приметан, уочљиво је евидентно повећање броја пловила различитих намена (највише за научноистраживачки рад). Међутим, имајући у виду да су руске, америчке, данске, норвешке и канадске научноистраживачке експедиције убрзо постале оснажене и војним апаратурама, Русија, али и остале арктичке обалске земље, не могу а да не узму у обзир могућност да ће се суочити са све комплекснијом ситуацијом.

Перспективе војних мисија на Арктику – сила у служби науке, економије или геополитике

Евидентно је да поред Руске Федерације и остале арктичке обалске државе теже милитаризацији свог дела арктичког простора. Потреба за интензивним војним присуством иницирана је првенствено постојањем многих нерешених граничних

⁵⁶ J. Radoman, „Sekuritizacija energije kao uvod u energetska bezbednosna dilema“, *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 4, Jan–Mar., 2007, s. 42.

⁵⁷ S. Blank, „The Arctic: A Future Source of Russo-Chinese Discord?“, *China Brief*, Vol. 10, Iss. 24, Dec. 3, 2010, pp. 7–9.

⁵⁸ Исто, с. 9.

спорова.⁵⁹ Управо ти спорови, тј. немогућност да се они реше на ефикасан и ефективан начин, који ће задовољити амбиције свих актера укључених у „арктички процес“, представљају отежавајући фактор, који продубљен сазнањима о предстојећим енергетским дефицитима значајно доприноси појачавању тензија у овом ресурсима богатом региону. Са друге стране, академске и политичке расправе о томе да ли је на помолу „нови хладни рат“ умногоме доприносе креирању амбијента који наглашава војну димензију „поларне игре“ и додатно компликују процес мирног разрешења постојећих спорова. Међутим, ни оне нису без основа. Усвојени стратешки документи арктичких држава упућују на закључак да је милитаризација пре свега мотивисана потребом да се потврди суверенитет, као и да се обезбеде стратешки ресурси. Ово свакако не представља изузетак, јер је познато да је војна сила често употребљавана у такве сврхе кроз читаву људску историју. У складу са чувеном синтагмом да се „ратови воде онако како се стварају нове вредности“, није тешко закључити да и уколико дође до отворених конфликта између арктичких држава, они ће свакако бити мотивисани потребом да се очувају актуелне вредности. Енергенти, као једна од „највреднијих вредности“ данашњице, налазе се у средишту овог процеса. Остваривање и задржавање контроле над њима свакако се појављује као приоритет, док геополитички планови постају политичка реалност. Све наводи на то да арктичка војна апаратура има веома мало, ако уопште има везе са климатским променама и тиме насталим еколошким и другим изазовима, већ много више са националним интересима, енергетском безбедношћу и одржањем примата у арктичком пространству. У таквој парадигми конструктивне међународне напоре, који би арктички процес окончали у кохерентном маниру са компромисним решењем, прихватљивим за све интересне стране, у великој мери надјачавају једнострану потези појединачних држава, подстакнути националним потребама и охрабрени или испровоцирани актуелном регионалном или међународном политичком атмосфером.

Међутим, сигурно је да док не истекне период предвиђен за достављање доказа о подршци захтева за продужењем континенталног шелфа и надлежна Комисија УН не донесе коначну одлуку, процес милитаризације ће се највероватније наставити, а коначан исход правног разграничења између арктичких држава биће референтна тачка у даљем развоју ситуације у региону.

Све наведено указује да је потребна већа креативност у развоју међународних односа, као и флексибилност и имагинација по питању даљег развоја међународног права, посебно Права мора. У противном, актуелни процес милитаризације поседује потенцијал да у будућности доведе до појачавања тензија између арктичких држава, па чак и до отворених конфликта, посебно ако се у обзир узме програмација глобалних енергетских апетита. Енергетска глад, која претендује да се у наредним годинама претвори у енергетску кризу, свакако ће повећати постојећу напетост у енергетски богатим регионима. О томе, између осталог, сведочи и све веће настојање неарктичких, како европских земаља, попут Велике Британије, Италије, Немачке и ЕУ као целине, тако и азијских држава, попут Кине, Јужне Кореје и Јапа-

⁵⁹ За детаљније информације погледати: М. Филијовић, „Територијално разграничење на Арктику“, *Војно дело*, лето, 2010, с. 90–105.

на, да се активније укључе у „арктичку трку“. Стога Арктик тражи посебну пажњу, уважавајући комплексност ситуације и по питању милитаризације, и у правном, политичком, економском и еколошком смислу, јер је судећи по томе да су у процес укључене неке од највећих сила на свету, где неке од њих поседују и нуклеарно оружје, питање Арктика постало и питање глобалне безбедности.

Литература

1. Barany, Z.: *Democratic Breakdown and the Decline of the Russian Military*, Princeton University Press, New Jersey, 2007.
2. Beary, B.: „Race for the Arctic“, *CQ Global Researcher*, Vol. 2, No. 8, 2008.
3. Bennet, M.: *Russia plans military and economic development in Arctic*, 2009, са: <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/03/31/russian-development-plans-in-arctic/>
4. Blank, S.: „The Arctic: A Future Source of Russo-Chinese Discord?“, *China Brief*, Vol. 10, Iss. 24, Dec. 3, 2010, pp. 7–9.
5. Vendi Pallin, C.: *Russian Military Reform. A Failed Exercise in Defence Decision Making*, Routledge, 2009.
6. Ven Bruusgaard, K.: „Protecting the Energy Weapon – New Tasks for the Russian Armed Forces?“, *FFI-report*, Kjeller, 2007.
7. Golotyuk, Y.: „Safeguarding the Arctic“, *Russia in Global Affairs*, Aug. 9, 2008.
8. Гундаров, В.: „Время и флот. Российские позиции в Арктике“, *Морской сборник*, 2002.
9. Zysk, B. K.: „Russian Military Power and the Arctic“, *The EU–Russia Centre Review, Issue 8, Russian Foreign Policy*, Oct. 2008.
10. Isakova, I.: *Russian Defence Reform: Current Trends*, The Strategic Studies Institute of the US Army War College, 2006.
11. Корнушева, А.: „Михаил Фрадков заглианул в схлиозу“, *Коммерсант*, 2005.
12. *National Security Presidential Directive 66 on Arctic Region Policy*, са: http://www.fas.org/irp/off_docs/nspd/nspd-66.htm
13. Олеиник, Г. Д.: *Присутствие Российской Федерации на архипелаге Шпитсберген: политико–правовое, экономические и гуманитарное аспекты*, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, Moskva, 2007, са: www.severcom.ru
14. Penkova, T.: „Russia in the Arctic race“, *ISPI Policy Brief*, n – 124, March, 2009.
15. Проников, А.: „Петроспектива. Северное соседи“, *На страже Родину*, 2005.
16. Rozoff, R., „Arctic: Canada Leads NATO Confrontation With Russia“, *Global Research*, August 5, 2009.
17. Rozoff, R.: „Militarization of the Arctic. Canada: Battle Line In East–West Conflict Over The Arctic“, *Global Research*, June 3, 2009, са: <http://www.globalresearch.ca>
18. Russell, A. L.: *Carpe DIEM, Seizing Strategic Opportunity in the Arctic*, *JFQ*, issue 51, 2008.
19. Симонова, Е.: „Благие намерения норвежтсев“, *На страже Заполярна*, 2004.

20. Смоловский, А.: „Военно–стратегическая обстановка в Арктике. Источники угроз интересам России в Арктике и основные направления приложения усилий в этом регионе для ВМФ и других видов ВС РФ“, *Морской сборник*, no. 11, 12. Nov.–Dec. 2006.

21. Сорокина, Н.: „Мир и Россия. Москва не ослабит позиции на Шпитсбергене“, *Российская газета*, 2006.

22. Trenin, D.: „Russia’s Threat Perception and Strategic Posture“, *Russian Security Strategy under Vladimir Putin: Russian and American Perspectives*, The Strategic Studies Institute of the US Army War College, December 05, 2007.

23. Филијовић, М.: „Територијално разграничење на Арктику“, *Војно дело*, лето 2010, с. 90–105.

24. Howard, R.: „Cold War in the Arctic – As the ice retreats, the territorial claims of the Arctic Five are hotting up“, *Sunday Times (on-line)*, Sep. 4, 2009.

25. Caldwell, L. T.: „Russian Concepts of National Security“, *Russian Foreign Policy in the 21st Century & The Shadow of the Past*, Columbia University Press, 2007.

26. <http://www.politika.rs>

27. <http://www.globalresearch.ca>

28. <http://barentsobserver.com>

29. <http://www.canada.com>

30. <http://www.scrf.gov.ru>

31. <http://www.eia.doe.gov>

32. Wood, R.: *Militarisation of the Arctic – Study Guide*, Edinburgh University Model United Nations, 2009, ca: <http://mun.eusa.ed.ac.uk/resolutions/ArcitcMilitarisation-RES.pdf>

33. Woodard, C.: *Oceans in Crisis*, *CQ Global Researcher*, Oct. 2007.

34. www.econ.no